

van de Keizersgrachtkerk. Het kerkelijk conflict dat in deze jaren tot de Vrijmaking zou leiden wordt door hem op zakelijke wijze beschreven. Boeiend is ook het hoofdstuk dat gewijd is aan het predikanten-echtpaar C. Lindeboom en A.M. Lindeboom-de Jong, van wie de laatste bekendheid verwierf als publiciste onder het pseudoniem Anthonia Margaretha. Beiden waren voorvechters van het in die tijd in gereformeerde kring omstreden vrouwenkiesrecht. De bundel wordt ingeleid door twee hoofdstukken over de afgescheidenen van het eerste uur en de opbouw van een dolerende kerk (C. Augustijn), terwijl J. van Tuinen afsluit met een hoofdstuk over de naoorlogse jaren. L.J. Wolthuis verzorgde nuttige overzichten van ledental, kerkgebouwen en predikanten. De laatste tekende ook voor het register op personen, zaken en plaatsnamen, dat het boek bijzonder toegankelijk maakt. Niet alleen in dit opzicht onderscheidt dit boek zich gunstig van veel plaatselijke kerkgeschiedenissen, die het maar al te vaak zonder register moeten stellen. Ook de 'kieskeurige' wijze waarop anecdotes en citaten bij de behandeling van de stof te pas worden gebracht maakt het boek tot een uit historisch oogpunt uitgebalanceerd en verantwoord geheel.

Dat de Keizersgrachtkerk in gereformeerd Amsterdam een centrale plaats innam, blijkt alleen al uit het feit dat dit kerkgebouw op het omslag van *Gereformeerd Amsterdam sedert 1835* staat afgebeeld. Aan het kerkelijk leven rond deze karakteristieke Doleantiekerk, ontworpen door de architecten Salm en in 1888 in gebruik genomen, wijdde de publicist A.C. de Gooijer een levendig boekje zonder veel historische pretenties, waarin illustraties en anecdotes een overheersende plaats innemen. Het contrast tussen het 'dolerende' kerkelijke leven van voorheen en de huidige basisgemeente (die nog wel een band onderhoudt met de Gereformeerde Kerk van Amsterdam) is groot, hoewel er typerende trekken bewaard zijn gebleven.

J. de Bruijn

Rob van der Laarse, *Bevoogding en bevinding. Heren en kerkvolk in een Hollandse provinciestad, Woerden 1780 - 1930*, ('s-Gravenhage 1989). 454 bldz. Ill. Geb. f 65,00 Stichting Hollandse historische reeks, postbus 95904 2509 CX Den Haag (*Hollandse historische reeks*, XII).

Dit boek, dat heeft gediend als proefschrift aan de Universiteit van Amsterdam (promotor: J.C.H. Blom), dient zich aan als een 'historische gemeenschapsstudie'. 'De veranderende positie van de protestantse bevolking binnen de stedelijke samenleving, de verhouding tussen de diverse gezindten en elite-facties, en de spanning tussen moraal en werkelijkheid vormen hiervan de voornaamste ingrediënten' (3). Het boek wil niet betiteld worden als verzuilingsstudie, al maakt het deel uit van een onderzoeksproject van de studierichting geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam naar de lokale ontstaansgeschiedenis van de verzuiling in ons land en plaatst de auteur telkens zijn gegevens en conclusies in de samenhang van de Nederlandse verzuiling. In feite is de auteur geïnteresseerd in de vraag, hoe de Woerdense